

Pécs szab. kir. város polgm. Sásdon¹
130. polgm. szám /1921

Az előző jelentés kelte és száma: 921. VII. 8. 115

Tárgy: A pécsi helyzet (XXVI.)

Nagymélt. Ministerelnök Úr!

Múlt hó 8-án 115. polgm./921. sz. alatt kelt jelentésemben ismertetett helyzet óta körülbelül múlt hó 20-ig lefolyt eseményekről személyesen voltam bátor két héttel ezelőtt Nm.-nál, illetőleg mivel nagy elfoglaltsága miatt Nm.-dal személyesen érintkezni nem lehetett, jelentésemet a ministerelnökség illetékes osztályában leadni. Az azóta tudomásomra esett újabb eseményekről a következőkben van szerencsém beszámolni.

1. Általános helyzet

Az általános helyzetben lényeges változás nem állott be. A pécsi szocialista párt kettészakadt szárnyalatának, illetőleg azok vezérei közötti éles harca és marakodása változatlan elkeseredéssel folyik tovább. E béka-egérharc azonban, mint már korábban említettem is, a magyar érdekek szempontjából különös jelentőséggel nem bír, mert mindkét párt teljesen egyetért egymással a hazaárulásban, a magyar haza ellenségeivel való összeesküvésben és a magyar törvényes rend elleni mértéktelen gyűlöletben és annak bepiszkításában. A harc köztük csak hatalmi érdekekért, a város feletti uralom birtokáért és azzal kapcsolatban anyagi konkok elnyeréséért folyik. Ezidőszerint még Linder Béla² a polgármester, ő és hívei az u. n. jobboldali párt vezérei tartják hatalmukban a város adminisztrációját, de Lindernek már meg vannak számlálva a napjai, a megszállók bizalmát a jelenségek szerint ugyanis elvesztette. Állandóan oly hírek keringnek a városban, hogy legközelebb fel lesz mentve és helyébe vagy a nálanál is mindenre készebb Steinmetz István,³ már korábban ismertetett magyarországi kommunista, vagy a jelenleg szerb szolgálatban álló és volt kommunista, ugyancsak korábban jellemzett Dr. Hesslein⁴ van kijelölve. Annyi kétségtelenül megállapítható, hogy a városházán változás áll küszöbön, mivel Lindernél és közvetlen környezeténél nagy elkedvetlenedés észlelhető. Linder a városi központi bizottság egyik legutóbbi ülésén számolt be utolsó belgrádi útjáról és kijelentette, hogy míg addig Belgrádban a legnagyobb bizalomról biztosították, addig most ezt a bizalmat nem tapasztalta. Bejelentette azt is, hogy úgy vette észre, hogy a városi vezetést át akarják adni oly elemeknek, akik annexiós pártiak. A központi bizottság erre elhatározta, hogy tartozik a proletárságnak azzal, hogy helyét önként át nem adja és csak az erőszaknak fog engedni.

Linderék részéről újabban ismét erős agitáció folyik a kispolgárságnak az együttműködésre való megnyerése iránt. Egy kispolgári pártnak megalakulása van tervben, mely a jelenlegi törvénytelen törvényhatóságban lemondás, elhalálozás vagy összeférhetlenség folytán megüresedett helyek betöltésénél vagy esetleg a Jaksics Márkó Pécssett járt szerb országgyűlési

---

¹ Nendtvich Andor (1867–1951) Pécs város polgármestere (1906–1936), aki a szerb megszállás idején két alkalommal is városa elhagyására kényszerült, és a demarkációs vonal túloldalán fekvő Sásdon folytatta hivatali működését.

² Linder Béla (1876–1962) a Károlyi-kormány hadügyminisztere, 1920 szeptembere és 1921 augusztusa között Pécs város polgármestere.

³ Steinmetz István (1884–1958) MÁV-főmérnök, szociáldemokrata majd kommunista politikus, 1920 szeptemberétől Pécs város főmérnöke.

⁴ Dr. Hesslein József MÁV tisztviselő, 1921-ben a megszálló szerb hatóságok által Pécssett megjelentetett *Baranyai Magyar Ujság* főszerkesztője.

képviselő és kormány megbízott részéről is forszírozott, általános új törvényhatósági tag választásban részt venne.

A városházán meg is van a készség arra, hogy a megüresedett cca. 27 helyet teljesen átengedik a kispolgárságnak, hogy azt a törvényhatósági bizottságba ekként becsalhassák, természetesen a világos tendenciával, hogy a történekeért a felelősséget aztán teljesen a polgárságra hárítsák, és azt mintegy büntársaikká tegyék.

A polgári pártalakítási mozgalom élén ezúttal is Dr. Hoffmann Ottó⁵ ügyvéd és néhány szocialista irányzatú kispolgár és kisiparos áll. A polgárság vezető rétege részéről minden el van követve, hogy a polgárság szembe e mozgalommal szemben kinyíljék, és abban való részvételtől tartózkodjék. Nem is hihető, hogy a komolyabb polgárságot ezen farkasverembe be tudnák rántani. Egyébként e választási mozgalom egyelőre tárgyalanná vált, mivel a belgrádi kormánytól utasítás jött, hogy a választásokat csakis annak előzetes engedélye mellett szabad megtartani.

2. A bányászsztrájk⁶

A pécsi és pécsvidéki bányamunkásoknak múlt hó 12-én kezdődött, és mintegy 6 napig tartott sztrájkja megszűnt. A sztrájk eredetéről különböző verziók voltak elterjedve. A szerbek kívülről táplált „irredentisztikus” mozgalmakkal hozták kapcsolatba, más hírek szerint az uralmon levő szocialista párt rendezte volna, hogy nyomást gyakoroljon a megszálló hatalomra, és őket irányukban nagyobb engedékenységre bírja. Azt is terjesztették, hogy maguk a megszállók provokálták, hogy zavart keltsenek. Ma már megállapítható, hogy egyik eset sem forog fenn, hanem annak tisztán gazdasági és bérmozgalmi okok szolgáltak alapul, amelyet még tény, hogy a szocialista pártok közötti ellentétek is szítottak.

Annak, hogy a megszállók akarták volna a sztrájkot, ellentmond az a kíméletlenség és erély, amellyel azt elnyomni igyekeztek. A hatodik nap reggelén végül szerb csendőrökkel szorították őket munkára. A korábban eredménytelenül megszakadt tárgyalásokat, amelyre Belgrádból egy külön bizottság érkezett, újból felvették velük. Rajits⁷ kormánybiztos maga ment ki a bányamunkások egy gyűlésére és igyekezett szívükhöz szólni, hogy a jugoszláv hatóság nem érdemli meg tőlük, kiket két és fél éven át annyira támogatott, hogy sztrájkjal fizessenek. Ha tovább sztrájkolnak, azzal csak azt mutatják, hogy nincsenek a megszállókkal megelégedve és Horthyt kívánják ide, pedig majd meglátják, hogy mi lenne, ha Horthy ide bevonul. Kijelentette továbbá, hogy a békeszerződés értelmében ki is kellene üríteni a területet, arra jogukat és igényüket a nép akarata alapján fenntartják és ők nem is fognak innen kimenni. Ezek után a sztrájk meg is szűnt. Megbízható hírek szerint – és ez jellemző a munkásság hangulatára, hogy mikor Rajits Horthy bevonulásával fenyegetőzött, oly hangok is hallatszottak: „Bár mielőbb megtörténnék ez!” Tényleg a bányamunkások nem lekicsinylendő része megunt már az örökös izgalmakat és óhajtják a magyar uralmat, csak hogy félnek ennek megnyilvánulásaitól. A bányászsztrájk, amely most a békeszerződés hatálybalépésére való tekintettel is igen kellemtelenül érintette a megszállókat, azzal végződött, hogy a bányászok követeléseinek egy részét a megszállók részéről jött nyomás folytán teljesíteni volt kénytelen, de azért igen lényeges elvi kérdésekben a társaság álláspontja győzött, sőt egy újabb szerb kormányrendelettel arról értesítették az igazgatóságot, hogy bányászügyekben nincsenek a pécsi szerb hatóságoknak alárendelve, hanem közvetlenül a belgrádi közlekedési és népjóléti minisztériumnak, ami Rajitsot, ki folyton érezte hatalmát az igazgatósággal, nagyon kínosan érintette. Rajits azt is

---

⁵ Hoffmann Ottó (1881–) ügyvéd, a Somogy vármegyei tabi választókerület országgyűlési képviselője (1906–1909). A szerb megszállás ideje alatti pécsi politikai tevékenysége miatt börtönbüntetésre ítélték, 1924-ben Jugoszláviába emigrált.

⁶ *Pécsi Napló*, 1921. július 15., 2.; július 19., 2.

⁷ Svetislav Rajić (1889–1941) bácskai származású szerb politikus, a megszállás alatt Pécs és Baranya vármegye alispánja (1919–1920), majd főispánja.

akarta, hogy mintegy 60 bányászt, köztük altiszteket és tisztviselőket is át fog tenni a demarkációs vonalon. Ezeket ugyanis a munkásvezérek mint „Horthy ügynököket” vádolta be. Azonban ebből sem lett semmi, úgy látszik, ezt is leintették Belgrádból.

Ha Rajitsnak sikerült is részint ígéretekkel, részint erőszakkal a sztrájkot elnyomni, az nagy elkeseredést hagyott vissza a bányászoknál, mert nem felelték el azt a brutalitást, amire a megszálló hatalom velük szemben ezúttal fellépett, különösen hogy közülük többet meg is vertek. A már korábban a sztrájk befejezése előtt a demarkációs vonalon a szerbek által áttett mintegy 20 munkásnak a munkássághoz bejövő levelei az itteni állapotokról szintén hozzájárulnak ahhoz, hogy a bányászok elégedetlenségét élezzék. Intézkedés is történt aziránt, hogy az ide áttett bányászok jó bánásmódban és megfelelő kereseti alkalomban részesíttessenek.

3. A megszállók magatartása

A megszállók magatartásában is némi változás állott be annyiban, hogy sokkal előzékenyebben és udvariasabban bánnak a hozzájuk fordulni kénytelen polgársággal, ami részben egy Belgrádból nemrég érkezett körrendeletre vezethető vissza, amely meghagyja a főbíráknak, jegyzőknek, hogy igyekezzenek a lakossággal, főleg a munkássággal szemben, humánus⁸ és igazságos bánásmódra inti őket. Ez kétségkívül abból a célzattól történt, hogy amennyiben e területeket ki kell üríteniük, legalább jó emlékeket hagyjanak maguk után. Másrészt azonban a megszállók még most, a kiürítés közvetlen közelében sem hagynak fel avval a politikával, hogy a nép nagy tömegeit mindenféle délibábok ígérgetésével magukhoz édesgessék és megnyerjék abban a reményben, hogy azok kedvező magatartása útján a megszállást meghosszabbíthatják. Újabban ismét az eddiginél fokozottabb mértékben a földosztás ígérgetésével igyekeznek a vidéki tömegeket bolondítani, miként azt a mellékelt szocialista lapok, különösen a szerb szolgálatban álló Baranyai Magyar Újság⁹ cikkei tanúsítják.

E cikkekben nagyban agitálnak a földműves nép között a földosztás eszménye mellett, hangoztatják azt, hogy a népnek csak kívánnia kell azt, és a kormány meg fogja valósítani. Rámutatnak arra, hogy a Magyarországot környező államokban a nép érdekei e tekintetben már ki vannak elégítve, és nincs semmi akadály annak, hogy ez a megszállott Baranya területén is megvalósuljon. E mellett izgatják a népet, hogy egyedül Magyarország az, amely ez elől me-reven elzárkózik, mert még a nép érdekeit csak nagyba is mérsékelten kielégítő földreform törvényt sem szándékozik életbe hívni. E kérdésben a vidéken mindenütt népgyűléseket hívnak össze és azokon is agitálnak a jelzett irányban. A célzatosság nagyon is átlátszó. Ha tényleg lenne nekik idejük és szándékuk azt megvalósítani, akkor a népet maguk iránt lekötölezték, és emellett e tényük alkalmas lesz arra, hogy az elégedetlenséget Magyarország környező részében is felkeltse, s a népben teljesíthetetlen vágyakat ébresszen és végcélként ezáltal zavart keltsen a magyar állapotokban. De talán annak megvalósításában maguk a megszállók sem hisznek komolyan, azonban mégis elérni vélik azt, hogy a baranyai népben bizalmatlanságot és elégedetlenséget támasszanak a kiürítés után a magyar kormány iránt.

Emellett ismét kísért a pénzkicserélés fantomja a megszállt területeken. Hirdetik a lapok útján, hogy a belgrádi kormány a szerb valutának a visszaítélt területen való behozatalát elhátározta és lesz bőven értékes szerb dinár.

Emellett minden jel oda mutat, hogy a megszállók ürügyet és okot fognak találni, hogy a kiadandó kiürítési parancsnak eleget ne tegyenek és e területeket továbbra is megszállva tartsák. A befolyásuk alatt álló szocialista lapok, főleg a teljesen az ő érdekeiket szolgáló Baranyai Magyar Újság, mint azt a mellékelt példányok igazolják, az eddiginél is féktelenebbül, szinte tombolva izgatnak a jelenlegi magyar állami rend ellen, mondhatni kéjelegnek a nemzetgyűlésen a közelmúltban előfordult kétségkívül lesújtó események pertraktálásában és hangosan követelik a mai magyarországi rendszernek és magának a kormánynak az eltávolítását, és

⁸ A szövegben: humanos

⁹ A *Baranyai Magyar Újság* című napilap 1921. július 3. és augusztus 19. között jelent meg Pécsen.

Lovászy-Jászi-Garami-féle¹⁰ „demokratikus” kormány fölállítását. Különböző szerb politikusok megszólaltatásával kijelentik, hogy Baranyát nem adják vissza Magyarországnak, kijelentvén, hogy annak népét, amint eddig is megvédték a magyar terrortól, továbbra is meg fogják attól őrizni. Különösen felhívom Nm. figyelmét a cikkek közül a Baranyai Magyar Újság csatolt 24. számában „Tárgyalások Belgrádban Horthy eltávolítására” című cikkekre, amely addig megy a vakmerőségben, hogy hirdetni merészeli, hogy Belgrádban Pasic¹¹ miniszterelnök vezetésével tárgyalások folytak, amelyen a kis entente képviselői is részt vettek volna, és amelyen oly értelmű megállapodás történt, hogy „Horthyékát” augusztus közepére el fogják távolítani s akarataknak szükség esetén fegyveres erővel fognak érvényt szerezni. Azokon a tárgyalásokon döntöttek volna a felett is, hogy „Horthyék Baranyát soha sem kapják meg, azonban abban a pillanatban, amint Jásziék veszik át a kormányzást, Pécsét és Baranyát azonnal kiürítik.” Így ír a pécsi szerb politikai exponenshez közel álló újság.

A Hír¹² csatolt 170. számában a többi szocialista lapokkal egyetértőleg örömmel állapítja meg, hogy a pécsi munkásmozgalomnak is nagy része van a londoni Reuter¹³ ügynökség azon állítólagos híradásában, mely szerint a legfelsőbb tanács határozata értelmében Nyugatmagyarországot tartozik a magyar kormány e hó 10. és 27. között átadni, míg a baranyai területek átadása függőben van tartva.

A pécsiek még attól is tartanak, hogy el kell készülnie lenni szerb részről egy Krofantyékhoz¹⁴ hasonló puccs kísérletre is, amely természetesen a szerb hivatalos körök előzetes tudta nélkül, a megszállókra bízott nép megvédésének ürügye alatt és annak akaratára támaszkodva a terület visszaadásának meggátolására irányulna. Úgy értesültem, hogy legközelebb népgyűlés is fog a kiürítés megakadályozása irányában Pécsét tartatni.

Mint jellemző tünetet említem fel, hogy a pécsi katonai állomásparancsnokság megkereste a város hatóságát a város feletti mecseki magaslaton levő kilátó torony közelében egy tiszt és 24 főből álló legénység elhelyezésére szolgáló barakk megépítésére, továbbá igényeltek 6 fuvar a határ megerősítéséhez szolgáló anyagok kiszállítására.

4. A szerb adószedés

Mint már legutóbbi jelentésemben is jeleztem, a megszálló hatalom a magas szerb állami adóknak szedését vette Pécsét is tervbe. Az azokról szóló fizetési meghagyások egy mintáját becsatolom. Ebben most újabban az a fordulat állott be, hogy a szerb adóknak a város területén való szedését egyelőre felfüggesztették és értesülesem szerint a szerb adókkal teljesen a vidékre vetették magukat és ott fantasztikus nagyságú adókat vetnek ki. Különösen a barcsi, szigetvári és szentlőrinci járásban szorítják erősen az adókat, tehát azokon a területeken, ahonnan először kell kivonulniuk. A pécsi adókra hivatalos oldalról nyert nyilatkozat szerint körülbelül csak hat hét múlva kerül sor.

Ezen kivetés és beszéd alatt álló adósarccal szemben a belülről jövő sürgetéseknek eleget téve arra kérem Nm.-at, kegyeskedjék az entente-nál odahatni, hogy ezen hallatlan adósarcok most már véget érjenek. Nem hihető ugyanis, hogy most, mikor a békeszerződés hatályba lépte folytán voltaképpen béke-állapotba jutottunk, az entente tovább tűrje azt, ha ezt tenni

---

¹⁰ Lovászy Márton (1864–1927) jogász, lapszerkesztő, a Károlyi-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere. Jászi Oszkár (1875–1957) jogász, lapszerkesztő, a Károlyi-kormány nemzetiségi ügyekkel megbízott tárca nélküli minisztere. Garami Ernő (1876–1935) szociáldemokrata politikus, a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány kereskedelemügyi minisztere.

¹¹ Nikola Pašić (1845–1926) szerb miniszterelnök.

¹² A Hír című napilap 1919. április 20. és 1921. augusztus 20. között jelent meg Pécsét.

¹³ Helyesen: Reuters

¹⁴ Wojciech Krofanty (1873–1939) lengyel politikus, akinek fontos szerepe volt a felső-sziléziai lengyelek nemzeti ébredésében. Annak ellenére, hogy az első világháború utáni felső-sziléziai népszavazás a Németországhoz való csatlakozás mellett döntött, az 1921. májusi, Krofanty által vezetett fegyveres felkelés arra készítette a nagyhatalmakat, hogy a lengyel-német határt a sziléziai vonalon Lengyelország számára kedvezően határozzák meg.

egyáltalán módjában áll, hogy a megszálló hatalom most is tovább folytassa az adószedést különösen akkor, amikor evvel szemben viszont kötelezettségeket illetőleg, a terhek viselését legkevésbé sem teljesíti.

Fogadja Nm. kiváló tiszt. nyilván.

Sásd, 921. VIII/5.

pm.